

دانشگاه علامہ طباطبائی
دانشکده‌ی روانشناسی و علوم تربیتی

پایان‌نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته علوم تربیتی

گرایش آموزش و پرورش تطبیقی

عنوان:

**بررسی تطبیقی برنامه درسی دوره ابتدایی ایران،
ژاپن و انگلستان با تأکید بر تحولات دهه اخیر**

استاد راهنما:

دکتر حسن ملکی

استاد مشاور:

دکتر محمد آرمند

استاد داور:

دکتر احمد آقازاده

پژوهشگر:

کبری کامرانفر

دی ۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به...

روان پاک پدرم که همواره چراغ راهم بود ...

و

مادر عزیزم که تمام هستی‌م را مدیون زحمات بی دریغ ایشان هستم

تقدیر و تشکر از ...

اساتید ارجمند و بزرگوار؛

جناب آقای دکتر ملکی

و

جناب آقای دکتر آرمند

که با دقت نظر و سعه صدر مرا در اتمام این پروژه
یاری رساندند و لحظهای در این مسیر کوتاهی نکردند

و

جناب آقای دکتر آقازاده برای داوری این پایان نامه

فهرست مطالب

.....	چکیده
11	فصل اول
11	کلیات پژوهش
12	مقدمه
14	ظن مسأله
16	اهمیت و ضرورت پژوهش
19	اهداف پژوهش
19	هدف کلی
19	اهداف جزئی
20	سوالهای تحقیق
21	تعریف مفاهیم و واژگان
21	الف- تعاریف نظری
21	بررسی تطبیقی
21	برنامه درسی
21	اهداف آموزشی
22	محتوا آموزشی
22	روش تدریس
22	ارزشیابی
23	ب- تعاریف عملیاتی
23	بررسی تطبیقی
23	برنامه درسی
23	اهداف آموزشی
23	محتوا آموزشی
23	روش تدریس
24	ارزشیابی

25	فصل دوم
25	مبانی نظری وادبیت تحقیقی
26	مقدمه
28	الف- مبانی نظری
28	۱-۲ مفهوم برنامه ریزی
29	۲-۲ برنامه درسی چیست؟
30	۳-۲ قلمرو برنامه درسی
30	۴-۲ مبانی برنامه درسی
31	۵-۲ طرح های برنامه درسی
32	۶-۲ مدل های برنامه درسی
33	مدل تامل
35	مدل تعاملی
36	آموزش و پرورش دوره ابتدایی
36	تعریف آموزش و پرورش ابتدایی
37	اهمیت و ضرورت آموزش و پرورش ابتدایی
38	برنامه درسی دوره ابتدایی
39	مواد و ساعات تدریس هفتگی در دوره ابتدایی
40	نظری اجمالی به تحولات آموزش و پرورش در ایران
43	ساختار آموزشی
44	آموزش و پرورش ابتدایی در ایران
45	اهداف آموزش و پرورش ابتدایی
55	محتوای آموزشی
55	موضوعات درسی و زمان اختصاص یافته به هر موضوع در دوره ابتدایی ایران
57	کتابهای درسی دوره ابتدایی در ایران
58	روش تدریس
64	شرایع ارزشیابی
66	- تحولات در تئوری و تدوین کتب درسی

67	- تحولات در برنامه های درسی.....
68	- تحول در غی متمرکز کردن برنامه های درسی.....
69	مشکلات اصلی آموزش ابتدایی ایران.....
70	آموزش و پرورش ابتدایی در ژاپن.....
71	نظری اجمالی به تحولات آموزش و پرورش ژاپن.....
73	اهداف آموزشی در دوره ابتدایی ژاپن:.....
75	برنامه های درسی دوره ابتدایی ژاپن.....
76	برنامه درسی تلفیقی.....
77	عوامل موفقیت.....
78	محتوای آموزشی.....
78	موضوعات درسی و زمان اختصاص یافته به هر موضوع در دوره ابتدایی ژاپن.....
82	کتاب درسی در دوره ابتدایی ژاپن.....
84	روش تدریس.....
86	شرایع ارزشیابی.....
88	تحولات دهه اخیری در برنامه های درسی دوره ابتدایی ژاپن.....
93	آموزش و پرورش انگلستان.....
94	نظری اجمالی به تحولات آموزش و پرورش انگلستان.....
95	آموزش و پرورش ابتدایی در انگلستان.....
97	اهداف آموزش ابتدایی در انگلستان.....
97	برنامه های درسی دوره ابتدایی.....
98	محتوای آموزشی.....
98	موضوعات درسی در دوره ابتدایی انگلستان.....
99	روش تدریس.....
99	شرایع ارزشیابی.....
101	ب- بخش تحقیق.....
101	تحقیقات داخلی.....
98	تحقیقات خارجی.....

108	فصل سوم
108	روش تحقیق
109	مقدمه
110	نوع تحقیق و شیوه اجرای آن
112	جامعه و نمونه آماری
112	روش جمع آوری داده ها:
113	فصل چهارم
113	تجزی و تحلیلی داده ها
114	مقدمه
115	پاسخگویی به سوالات پژوهش
127	فصل پنجم
117	بحث و نتیجه گیری
128	مقدمه
119	تلفته های پژوهش
119	آموزش و پرورش ابتدایی ایران
122	آموزش و پرورش ابتدایی ژاپن
124	آموزش و پرورش ابتدایی انگلستان
125	بحث و نتیجه گیری
127	محدودیتها
128	پیشنهادهای کاربردی
129	پیشنهادهای پژوهشی
130	منابع و مأخذ
131	الف) منابع فارسی
135	ب- منابع انگلیسی
136	بخش اول: کتابها و مجلات
137	بخش دوم: آدرس سایتها

فهرست جدول

- جدول ۱-۲ ساعتها (جلسات درسی) در دوره ابتدایی ۵۵
- جدول ۲-۲ ساعتهای اختصاص یافته به هر موضوع درسی در دوره ابتدایی ایران ۵۶
- جدول ۲-۳ مواد درسی و نوع امتحان پایانی هر درس در دوره ابتدایی ایران ۶۵
- جدول ۲-۴ مواد درسی و ساعتهای اختصاص یافته به هر موضوع درسی در دوره ابتدایی ژاپن ۷۹
- جدول ۲-۵ موضوعات درسی دوره ابتدایی انگلستان ۹۸
- جدول ۴-۱ اهداف آموزشی دوره ابتدایی سه کشور ۱۱۸
- جدول ۴-۲ محتوای آموزشی دوره ابتدایی سه کشور ایران، ژاپن، انگلستان ۱۲۱
- جدول ۴-۳ روشهای تدریس دوره ابتدایی سه کشور ایران، ژاپن، انگلستان ۱۲۳
- جدول ۴-۴ شیوههای ارزشیابی دوره ابتدایی سه کشور ایران، ژاپن، انگلستان ۱۲۵

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی تطبیقی برنامه درسی دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان با تأکید بر تحولات دهه اخیر است. جمع آوری اطلاعات براساس نظریات اثبات شده علمی و پیشینه مطالعاتی در داخل و خارج از کشور، اسناد و مدارک و شواهد موجود انجام پذیرفته است. دادهها براساس روش جرج بردی مورد تحلیل و تفسیر قرار گرفته است.

نتایج بدست آمده از پژوهش نشان دهنده وجوه تفاوت و تشابه در زمینه های اهداف آموزشی، محتوای آموزشی، روشهای تدریس و همچنین شیوههای ارزشیابی میباشد.

با مطالعه اهداف آموزش و پرورش ایران به این نتیجه میرسیم که این اهداف بدون توجه به واقعیت ها و قلمروهای عینی تدوین شده است و در نحوه انتخاب، بیان و ماهیت اهداف آموزشی بعنوان رهنمودی جهت تعیین مأموریت نظام آموزشی توجه لازم مبذول نشده است و مطالب ارائه شده در کتب درسی با محیط زندگی آنان تطابق ندارد. در حالیکه در آموزش و پرورش انگلستان امکانات و شرایط لازم برای رشد فکری و جسمی کودکان فراهم بوده و یکی از ویژگیهای آموزش ابتدایی انگلستان آزادی عمل معلمان و مدیران در تنظیم برنامههای درسی دانشآموزان و اداره امور مدرسه است.

در ژاپن نیز آموزش و پرورش بر طبیعت روانی کودکان استوار بوده و همواره تلاش میشود تا دانش آموزان از فراگیری دانش لذت برند و برنامههای درسی دانشآموزان با زندگی اجتماعی آنان ارتباط تنگاتنگی دارد.

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

جهان در آغاز هزاره سوم شاهد تحولات و تغییرات شگرفی بوده است که بسیاری از معادلات همیشگی را در سطح جهانی به چالش کشیده و نگاهی تازه به آنها را ضروری نموده است. این تحولات انتظارات جدیدی را در عرصه تعلیم و تربیت و به تبع آن در حوزه برنامه درسی ایجاد نموده و منجر به ارائه نظریه های جدیدی در یادگیری و تحول در ساختار و محتوای برنامه درسی شده است. بر این اساس متخصصان و صاحب نظران برنامه درسی برای پاسخ گویی به نیاز یادگیرندگان برای کسب دانش، مهارت، بینش و منش های مورد نیاز در دنیای امروز، طی دهه های اخیر به بازنگری و اصلاح برنامه های درسی مبادرت نموده اند. اقدامات نوآورانه و گسترش فعالیت های تولید برنامه های درسی جدیدی که توسط جمع کثیری از متخصصان دانشگاهی تولید شده و عدم دستیابی موفقیت آمیز به نتایج مورد انتظار، دست اندرکاران نظام های آموزشی را متوجه پیچیدگی های تغییر و اجرای برنامه های درسی جدید در محیط های آموزشی نمود. (احمدی، ۱۳۸۶)

امروزه کشورهای مختلف جهان از ساختارهای آموزشی متفاوتی برخوردار هستند که طبیعتاً این ساختارها در هر کشوری بنا بر سیاست ها، برنامه ها و اهداف مورد نظر آن کشور متفاوت است. در این میان، تلاش بر این است که نظام آموزشی هر یک از کشورها با تحولات اجتماعی و پیشرفت های فرهنگی متناسب با قرن بیست و یکم

هم گام گردد و از سویی دیگر، هماهنگی های لازم بین برنامه های آموزشی و بازار کار در حوزه های مختلف خدماتی، صنایع، کشاورزی، بازرگانی و ... برقرار گردد .

از آنجا که آموزش و پرورش از بنیادی ترین و مؤثر ترین نهادهای اجتماعی است و نقشی تعیین کننده و سرنوشت ساز در جامعه ایفا می نماید. به ویژه در نظام جمهوری اسلامی ایران که اهداف و غایات نظام آموزشی مبتنی بر آموزه های ناب اسلامی است، آموزش و پرورش از اهمیتی مضاعف برخوردار است. تحقق اهداف متعالی نظامی که زمینه ساز حرکت انسان ها به سوی خداگونگی میباشد، تنها از طریق آموزش و پرورش هدفمند، پویا، فعال و بانشاط امکان پذیر است.

در این راستا دستیابی به وضعیت مطلوب، مستلزم ترسیم راه روشن و طرح جامعی است که همه بخشهای آموزش و پرورش را در نگاهی جامع و منسجم مورد ملاحظه قرار داده و بر اساس آن خط مشی های لازم را تعیین نماید. طی سال های اخیر، کشور ایران با توجه به ناکارآمدی نظام های آموزشی گذشته در تحقق اهدافی نظیر تناسب تولیدات نظام آموزشی با بازار کار، برخورداری از راه بردها و رویکردهای نوین آموزشی، برخورداری و بهره وری از فناوری روز در ابعاد مختلف آن و دستخوش تحولاتی نه چندان گسترده و بعضاً موردی بوده است. اما از آنجا که اعمال تغییرات مذکور هنوز از شکل آرمانی برخوردار نگردیده است، آشنایی و بررسی ساختار نظام به عنوان سرآغاز مطالعات جامع در خصوص تجارب آموزشی کشورهای مختلف به ویژه کشورهایی که از شرایط و امکانات مشابه کشور ایران برخوردار هستند، مطرح است.

بیان مسأله

یکی از مهمترین مسائل بشر در تمامی ادوار تاریخی مقوله تعلیم و تربیت و پرورش نسل جوان برای ورود به اجتماع و جامعه پذیری آنان بوده است. به این اعتبار می توان ادعا کرد که قدمت تعلیم و تربیت به قدمت بشریت است و از آنجا که تعلیم و تربیت حتی در اشکال سنتی و تصادفی خود مستلزم محتوا و تجارب خاصی می باشد. برنامه های درسی از قدمتی به اندازه حوزه تعلیم و تربیت برخوردار هستند.

همزمان با افزایش دانش و آگاهی بشر نسبت به اهمیت و حساسیت تعلیم و تربیت و ظهور ساختارهای اجتماعی پیچیده، نظامتعلیم و تربیت از اشکال تصادفی و سنتی خود به سوی نظامهای حساب شده و قانونمند سوق یافته است و در این میان برنامه های درسی نیز از طرح و مقاصد واقع بینانه تری برخوردار شده اند.

به نظر می رسد بزرگترین دلیل وجود مسائل و موانع بزرگ در راه اصلاح نظام آموزشی عدم برخورد علمی و اصولی با نظام برنامه ریزی درسی است. بدون شک در صورتی می توانیم مشکلی را خوب حل کنیم که آن را خوب بشناسیم، زیرا برخورد با مشکل بدون شناخت علمی یا چشم پوشی از آن به پیچیده تر شدن مسأله می انجامد. مهمترین رسالت نظام برنامه درسی طرح ریزی آن گونه برنامه ها و مواد آموزشی است که به بالا بردن کیفیت فرآیندهای آموزش و یادگیری مدرسه ای، تحقق اهداف نظام آموزشی و رشد همه جانبه دانش آموزان می انجامد.

در این میان نظام آموزشی کشور ما همواره دستخوش تغییر و اصلاحات اساسی بوده است که دگرگونی اساسی در آن بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ صورت گرفت و تغییراتی اساسی در اهداف، محتوا، و روشها صورت گرفت و پس از آن فکر اصلاحات همواره در اذهان صاحب نظران و دولت مردان کشور ما وجود داشته است.

لذا با توجه به مطالب فوق، برنامه ریزان آموزشی طی سه دهه گذشته توجه خاصی به این پرسشها داشتهاند که در مدارس چه مباحث و موضوعات درسی باید تدریس شود؟ بهترین شیوههای آموزشی کدامها هستند؟ بهترین و مناسب ترین روشهای ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کدام روشها هستند؟ و مهمترین سوال مطرح شده اینست که هدف از این آموزشها چیست و فراگیران پس از کسب دانش میبایست به چه چیزهایی دست یابند؟

در همین راستا به منظور فراهم سازی زمینه های تقویت و بهبود برنامه های درسی بخصوص در دوره ابتدایی که مهمترین دوره آموزشی را در برمی گیرد، تحقیق حاضر به بررسی و مقایسه برنامههای درسی دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان عمدتاً در جنبه های اهداف آموزشی، محتوا آموزشی، روشهای تدریس و شیوههای ارزشیابی تحصیلی آنها با تأکید بر تحولات دهه اخیر می پردازد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

در روزگار ما، همه ملتها، با هر نظام سیاسی و اجتماعی پیشرفته و یا در حال پیشرفت به مسأله برنامه ریزی و اصلاحات آموزشی، با توجه به آخرین روش های آموزشی و فنی و پیشرفت های علمی جهان، توجه خاص دارند.

این توجه تقریباً فراگیر و جهانی است و نسبت به دیگر فعالیت های اجتماعی از اولویت خاص برخوردار است. بررسی تاریخ تحول نظام های آموزشی جهان نشان می دهد که برای تحقق این امر، بیشتر کشورهای پیشرو از مطالعات و پژوهش های تطبیقی در زمینه آموزش و پرورش بهره گرفته اند و از آن به عنوان شرط لازم برای طراحی نظام های آموزشی نوین خویش نام می برند و بر لزوم و ضرورت این گونه بررسی ها قبل از اقدام به هرگونه اصلاحات آموزشی جامع برای رفع نیازمندیهای رو به رشد اقتصادی، فرهنگی و فنی خویش تأکید می ورزند.

آموزش و پرورش تطبیقی می تواند برپایه نظامهای آموزشی را برای مدیران و عاملان آنها روشن سازد. نمی توان نظام آموزشی را بدون شناخت و پذیرش پویایی و پیچیدگی پدیده های آموزشی از «بیرون» اداره کرد. یکی از یافته های مهم پژوهش های تطبیقی در آموزش و پرورش، این است که نظامهای آموزشی در ارتباط دائم و لازم با دیگر نظامهای مربوط (فرهنگ، اقتصاد و سیاست...) عمل کنند.

اصولاً بررسی های تطبیقی در حوزه آموزش و پرورش در جهت تحقق هدف های زیر انجام می شود:

- کشف حقایق و مسایل تربیتی کشور خویش از طریق تحلیل و شناخت مسایل نظام های آموزشی کشورهای دیگر

▪ ارزیابی مبتنی بر واقعیت نگری و پرهیز از خودشیفتگی فرهنگی منبعث از قوم گرایی، ایدیولوژی و تمایلات

ناسیونالیستی افراطی

▪ برنامه ریزی

▪ برقراری و توسعه روابط فرهنگی میان کشورهای مختلف جهان در جهت وحدت و ایجاد صلح و دوستی و

تفاهم میان انسانها

▪ معرفی نوآوریهای آموزشی

▪ شناخت مسایل جهانی آموزش و پرورش

▪ بیان ضروریات آموزش و پرورش تطبیقی

در ادامه شایان ذکر است مطالعات تطبیقی در حوزه آموزش و پرورش در صدد این هستند که دریابند نظام آموزش و پرورش یک جامعه تحت چه شرایطی توانسته در اصلاح و توسعه آموزش و پرورش خود موفق شود و چگونه این راه را با موفقیت پیموده است. به همین جهت ارزش مطالعات تطبیقی در حوزه آموزش و پرورش به ارائه الگوهای تقلیدی و یا توصیه به اقتباس روش برنامه، محتوا و یا اصول مشخصی نیست بلکه ارزش آن به آموزش از دیگران و بهره گیری از تجربه های آنها است.

پژوهش تطبیقی در آموزش و پرورش در تلاش است تا برنامه ریزان، مدیران و طراحان آموزشی را در حل دشواریهای آموزشی یاری دهد و درک درست و عمیقی از وضعیت نظام آموزش و پرورش ارائه دهد و زمینه های لازم را برای تفاهم و ارتباط میان فرهنگها و ملتها فراهم سازد. در نهایت پژوهش تطبیقی در پی آنست که پژوهشگر را در تجزیه و تحلیل مشکلات نظام آموزش و پرورش خود توانا سازد و وی را در حل منطقی و معقول آنها یاری دهد.

پژوهش تطبیقی آموزشی می تواند توانایی لازم را برای درک صحیح تر نظام آموزش و پرورش ملی فراهم سازد؛ برامکان ارزشیابی همه جانبه تر برنامه های آموزشی و درسی بیافزاید، کیفیت راه حل های پیشنهادی جهت حل دشواریها را بالا برد، وامکان بهره گیری از تجربه دیگران را فراهم ساخته، احتمال تکرار اشتباهات دیگران را کاهش دهد.

از آنجا که برنامه درسی به عنوان نبض آموزش و پرورش و تنظیم کننده امور آموزش و پرورش محسوب می شود، بایستی انعطاف پذیر و واقع بین بوده و با شرایط حاضر مطابقت داشته باشد. در اینجا سوال اساسی اینست که چه طرح و نقشه ای را باید به عنوان الگوی برنامه درسی در کشور در نظر گرفت و برطبق آن به تهیه و تدوین برنامه درسی پرداخت؟

با توجه به آنچه گذشت ضرورت مطالعه نظام آموزش و پرورش سایر کشورها و بویژه برنامه های درسی آنها و بهره گیری از آنها با توجه به شرایط و نیازهای حال و آینده کشورمان احساس می شود، لازم است برنامه درسی سایر کشورها (در اینجا انگلستان و ژاپن) را بویژه در مقطع ابتدایی مورد بررسی قرار دهیم و نکات قوت و ضعف آنها را سنجیده و سپس به مقایسه آنها با نظام آموزشی و برنامه درسی کشور خودمان پردازیم.

اهداف پژوهش

هدف کلی

بررسی و مقایسه رویکردهای برنامه درسی (اهداف آموزشی، محتوا، روش، ارزشیابی) دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان با تأکید بر تحولات دهه اخیر به منظور استفاده از تجارب ارزشمند این کشورها در برنامه های درسی کشور خودمان.

اهداف جزئی

- بررسی و مقایسه رویکردهای (دیدگاهها) طراحی برنامه درسی دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان
- بررسی و مقایسه اهداف آموزشی در دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان
- بررسی و مقایسه محتوای برنامه های درسی در دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان
- بررسی و مقایسه روشهای تدریس در دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان
- بررسی و مقایسه شیوههای ارزشیابی آموزشی در دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان
- بررسی و مقایسه تشابهات و تفاوتهای برنامه درسی در دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان

سوالات تحقیق

- در طراحی برنامه درسی دوره ابتدایی ایران، ژاپن، انگلستان چه دیدگاههایی مطرح است؟

- اهداف آموزشی در دوره ابتدایی ایران، ژاپن، انگلستان کدامند؟

- محتوای برنامه های درسی در دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان شامل چه مواردی می باشد؟

- روشهای تدریس در دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان شامل چه مواردی می باشد؟

- شیوههای ارزشیابی در دوره ابتدایی ایران، ژاپن و انگلستان شامل چه مواردی می باشد؟

- چه تفاوتها و چه تشابهاتی در برنامه درسی دوره ابتدایی این سه کشور وجود دارد؟